

I. BACKUS, *Lectures humanistes de Basile de Césarée. Traductions Latines (1439-1618)*, (Collection des Études Augustiniennes. Série Antiquité 125), Paris 1990, s. 306.

W czasie debaty nad kwestią *Filioque* na Soborze we Florencji (1439 r.) ważną rolę odgrywał dogmatyczny traktat *Contra Eunonium* św. Bazylego Wielkiego, stanowiący niewątpliwie ważne świadectwo patrystyczne na ten temat. Debata przyczyniła się do wzrostu popularności biskupa Cezarei na Zachodzie i zapoczątkowało serię przekładów jego pism na język łaciński. Dlatego wspomnianą dyskusję soborową Irène Backus przyjęła jako punkt wyjścia w swoim studium nad łacińskimi przekładami bazylikańskich pism w epoce Renesansu.

Część bazylikańskich przekładów, jaka pojawiała się w XV i XVI wieku była związana z polemikami teologicznymi tego okresu. Taki cel miały tłumaczenia *Contra Eunonium* i *De Spiritu Sancto*, jakich wkrótce po Soborze we Florencji dokonał - na polecenie kardynała Bessariona - Jerzy z Trapezuntu. Natomiast w polemice z Reformacją wykorzystywano zwłaszcza traktat *De Spiritu Sancto*, którego przekład sporządził Erazm z Rotterdamu. Tłumacz wyraźnie zwracał uwagę na zawarte w tym traktacie pojęcie Tradycji i przeciwstawiał je koncepcji protestanckiej. Natomiast wartościami etycznymi oraz językowymi interesowali się tłumacze innych pism Bazylego: *Regulę monastycznych*, homilii moralnych, *Hexaemeronu*. Zagadnień moralnych dotyczył również wybór z pism Biskupa Cezarei sporządzony przez Symeona Metafrasta, który w XVI wieku został dwukrotnie przełożony na język łaciński. Jednego przekładu dokonał humanista polski, kanonik plocki Stanisław Howski (por. s. 175-178). Najbardziej jednak znanym i najczęściej tłumaczonym dziełem Bazylego była niewątpliwie mowa *Do młodzieńców, o pożytku z czytania pism pogańskich*. Wspomniany traktat został pominięty w niniejszym opracowaniu, gdyż na temat jego recepcji można przeczytać specjalne studium L. Schucana (*Das Nachleben von Basilius Magnus "Ad adolescentes"*, Genève 1973).

Irène Backus, badając przekłady bazylikańskich pism na język łaciński w epoce Renesansu zwraca uwagę na zawartość wydań oraz na motywy i metody tłumaczenia. Poprzez to ukazuje, w jaki sposób myśl biskupa Cezarei została w tym czasie przyjęta na Zachodzie. Jest ciekawe, iż w XV-XVI wieku nie odgrywały żadnej roli łacińskie tłumaczenia starożytne (Rufina) czy średniowieczne. Pojawiły się nowe przekłady, które miały wyraźne cele: polemiczne, moralne, językowe, pedagogiczne. Pisma Bazylego służyły jako wzór wymowy, częściej jednak tłumacz i wydawca interesował się kwestiami wyznaniowymi lub też moralnymi zawartymi w tych pismach. Warto też odnotować, iż przekłady łacińskie wyprzedzały wydanie oryginalne dzieł Bazylego na Zachodzie. Pierwsze edycje greckie, nie licząc kilku listów wydanych w 1499 roku, datują się dopiero na lata 1532 (Erazm) i 1535 (Wenecja). W 1618 roku ukazało się wydanie grecko-łacińskie *Opera omnia* biskupa Cezarei, do

którego weszły także przekłady dokonane w wieku poprzednim.

Opracowanie I. Backus, dobrze udokumentowane, jest ciekawym studium nad recepcją myśli św. Bazylego. Pogłębia też znajomość pism biskupa Cezarei oraz wiedzę o mentalności w okresie Renesansu europejskiego.

Ks. Józef NAUMOWICZ (Warszawa)